

УДК 323\327 (477)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР В РЕГІОНІ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

Кононенко М. Г.

Аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор Кошпель О. А.

Анотація. *Присвячено важливій науковій проблемі – визначенню системи геополітичних та гео економічних інтересів КНР в регіоні Перської затоки в контексті еволюції близькосхідної стратегії Пекіну. В постбіполярну епоху досить чітко простежується тенденція до посилення позицій КНР в даному регіоні. Це може призвести до її подальшої активізації та більш активній ролі в галузі забезпечення регіональної безпеки. Розширюючи сфери свого впливу, Пекін прагне до обмеження геополітичного впливу інших позарегіональних держав в регіоні, в той же час офіційно декларуючи неперешкодженням країнам, які вже мають там значний вплив. Намаганням США одноосібно контролювати безпеку Затоки Китай протиставляє налагодження зв'язків з країнами регіону, що визначається комплексом його геополітичних та гео економічних інтересів.*

Перська затока грає найважливішу роль в системі глобальної енергетичної безпеки. Тому особлива увага приділяється ролі енергетичного чинника в політиці Китаю на Близькому Сході.

З'ясовуються головні напрями політики КНР в регіоні. Визначається система пріоритетів в регіональній політиці Китаю.

Ключові слова: *КНР, Перська затока, Близький Схід, Саудівська Аравія, Іран, РСАДПЗ, енергетичний фактор.*

Постановка проблеми. Зміна статусу КНР на міжнародній арені, вихід на позиції відповідальної глобальної держави актуалізують дослідження еволюції її зовнішньополітичної стратегії. На географію інтересів китайської дипломатії здійснює вплив диверсифікація постачань джерел енергоресурсів, яка виступає найважливішою детермінантою її зовнішньої політики. Місце регіону Перської затоки в зовнішньополітичній стратегії КНР визначається з врахуванням факторів як геополітичного, так і гео економічного характеру, перш за все його великої енергетичної, стратегічної, безпекової та культурно-релігійної цінності, а також внаслідок масштабів і темпів технологічного розвитку. Регіон перетворюється в один з центрів міжнародної політики і економічних відносин, стає центром перетинання інтересів багатьох зовнірешіональних держав, а встановлення контролю над ним розглядається в якості фактора впливу на глобальні економічні та політичні процеси. Це актуалізує дослідження особливостей реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки.

Мета статті – дослідження основних форм, методів, напрямів і пріоритетів реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Предмет нашого дослідження – зовнішньополітична стратегія КНР в регіоні Перської затоки, як в вітчизняній, так і в зарубіжній науковій думці вивчався побічно. Головна увага в міжнародно-політичній науці

приділяється зовнішній політиці КНР, розвитку відносин Китаю з провідними акторами сучасної міжнародної системи [1]. Можемо констатувати відсутність публікацій, які були повністю присвячені вивченню предмету нашої статті.

Основні результати дослідження. Зовнішньополітична стратегія КНР в регіоні Перської затоки еволюціонували під впливом факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру у відповідності до потреб внутрішнього розвитку, які зумовлювали зміну її зовнішньополітичних пріоритетів. Політика держав базується на певних доктринальних засадах, що створює її ідейно-теоретичний фундамент. Досвід історії свідчить, що немає такої держави, керівники якої не прагнули б формувати і здійснювати свою зовнішню політику, спираючись на визначену систему теоретико-політичних принципів або нормативних положень, тобто на те, що й лежить в основі понять «доктрина» та «стратегія». Під доктриною в даному контексті розуміємо офіційно проголошену систему універсальних керівних принципів зовнішньополітичної діяльності, цілей та засобів політики міжнародних акторів. Це прийнята в тій чи іншій державі система поглядів на цілі, завдання та характер зовнішньополітичної діяльності, а також на засоби її реалізації та забезпечення. Формування доктрини є етапом визначення зовнішньополітичної поведінки міжнародного актора, що пов'язаний із соціальною легітимізацією його наступної діяльності в міжнародних відносинах. Тому активна зовнішньополітична стратегія актора є фактором, що сприяє інституалізації доктрини як невід'ємної складової процесу його взаємин з іншими міжнародними акторами. Під зовнішньополітичною стратегією розуміємо систему практичних заходів держави з досягнення цілей зовнішньої політики, а також систему теоретичних положень, якими вони регулюються. Вона регулює застосування державними органами всіх засобів зовнішньої політики (дипломатичних, військових тощо), визначає ієрархію зовнішньополітичних цілей та критерії оцінки ефективності зовнішньополітичної діяльності, аналіз динаміки постійних змін відносної цінності та пріоритетності поставлених цілей, в тому числі забезпечує адаптацію зовнішньої політики до постійних змін умов, у яких вона реалізується. Зовнішньополітична діяльність та дипломатія виступають як організаційний процес практичної реалізації цілей і задач держави на міжнародній арені.

Дослідження основних форм, методів, напрямів і пріоритетів реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки вимагає залучення та аналізу цілого комплексу джерел. Нагадаємо, що в КНР відсутнє єдина джерело, що містить концепцію зовнішньої політики країни. В основі зовнішньої політики Китаю лежить нормативно-правова база, яка сформувалась в два етапи – після 1949 року і після 1978 року. Концептуальне забезпечення і документальне оформлення політики Китаю, зокрема в регіоні Перської затоки міститься в комплексі джерел, що регламентують його зовнішньополітичну діяльність. До них відносимо Конституцію КНР, затверджену на 5-й сесії Загальнокитайського зібрання народних представників 4 грудня 1982 року та поправки до неї 1988, 1993 і 2004 років, Постанови з'їздів КПК, міжнародні договори з країнами Перської затоки та РСАДПЗ, військову доктрину (закриту) та Білі книги національної оборони КНР, які друкуються один раз на два роки, нормативні правові акти КНР, що регламентують діяльність федеральних органів державної влади в сфері зовнішньої політики та законодавчі акти, які регламентують зовнішню торгівлю та інвестиції.

В період біполярного протистояння в зовнішній політиці Пекіну домінували політичні елементи, роль КНР на Близькому Сході обмежувалась підтримкою радикальних арабських режимів проти імперіалізму та колоніалізму. Це, зокрема, знайшло відображення у п'яти принципах відносин Китаю з арабськими країнами, сформульованих під час візиту

в Каїр в 1964 році Чжоу Еньлая, а саме: підтримка національної незалежності і ведення боротьби проти імперіалізму, а також старих та нових колонізаторів; підтримка політики нейтралітету та неприєднання; підтримка єдності арабських країн щодо вибору шляхів розвитку; підтримка засобів вирішення арабськими країнами внутрішніх проблем, заснованих на принципах невтручання у внутрішні справи; повага з боку Китаю свободи та нейтралітету арабських країн і політика невтручання в їх внутрішні справи. В 1970-х роках, в умовах посилення конфронтації з Радянським Союзом, арабські країни почали розглядатись Пекіном і в якості сили стримування посиленню в регіоні радянського впливу.

В 1980-х – 1990-х роках починає формуватись нова зовнішньополітична доктрина Китаю, теоретичні засади якої закладались на III пленумі ЦК КПК в 1978 році і базувались на принципах економічного прагматизму. Завданням внутрішньої політики проголошувалось проведення т.з. «чотирьох модернізацій», програми, яка передбачала перехід до нової моделі економічного розвитку, а завданням зовнішньої політики – забезпечення сприятливих умов для здійснення модернізації з метою побудови «сяокан» – суспільства середньої заможності а до сторіччя КНР в 2049 році перетворення Китаю в заможну, могутню, демократичну, цивілізовану та гармонічно модернізовану соціалістичну державу – «датун». В зв'язку з цим постає завдання оптимізації місця Китаю в структурі світових економічних і науково-технічних контактів.

Нова зовнішньополітична доктрина КНР заклала ідеологічні підвалини її зовнішньополітичної активності і передбачала перехід до прагматичного курсу, який мав забезпечити внутрішні потреби країни, стабільне оточення та міжнародну ситуацію для здійснення модернізації. Це потребувало деідеологізації зовнішньої політики. Важливим аспектом став принципово новий курс КНР на розвиток економічного співробітництва – «політика відкритості». В межах «політики економічної відкритості» КНР в 1980 році вступає до провідних світових економічних організацій – ВБРР та МВФ, в 2001 році – ВТО, з 1993 року почала приймати участь в діалозі в межах Великої сімки/вісімки, працює в межах Великої двадцятки, БРІКС, ШОС. На XVI з'їзді КПК в 1992 році і на III Пленумі КПК XIV скликання в листопаді 1993 року КНР проголосила перехід до «соціалістичної ринкової економіки» і «реформ відкритості». Це сприяло як подальшому прискореному економічному розвитку країни, так і для активізації зовнішньополітичної діяльності.

Суть реформи зовнішньополітичного курсу КНР полягала в тому, що вона перестала реалізовувати свої цілі за рахунок воєнної політики, як це було за часів Мао Цзедун. Найважливішого значення набувала економічна взаємодія і створення нових зовнішньополітичних концепцій, які надавали б змогу проводити китайську експансію невійськовими засобами: концепції «мирного піднесення», «глобальної відповідальності», «концепції наукового розвитку» (суть якої полягала в створенні досконалої концепції планування розвитку КНР). Концепція «гармонійного світу», у відповідності з якою безпека КНР розглядається як баланс інтересів різних міжнародних акторів та їх взаємозалежності, отримала остаточне оформлення вона на XVII з'їзді КПК і розглядалась в якості інтелектуального внеску четвертого покоління китайських керівників в розвиток «соціалізму з китайською специфікою». Сутність «концепції комплексної державної могутності» полягала в тому, що в сучасних умовах сила держави і її вплив на міжнародній арені визначаються не тільки з врахуванням військового потенціалу, але й рівня економічного, соціально-культурного та науково-технічного розвитку, а також збалансованим зовнішньополітичним курсом.

Ще в умовах біполярного протистояння в Китаї формується концепція «багатополярності». Але після розпаду СРСР перед Китаєм постає необхідність пошуку нової системи зовнішньополітичних координат. Такий підхід відбувається в межах поступового позиціонування Китаю в якості «відповідальної глобальної держави», точкою відліку чого В. Я. Портяков вважає завершення холодної війни [2, с. 3-5]. В той же час Китай не висловлює претензій на статус глобальної наддержави, продовжує позиціонувати себе як країну, що розвивається, що певною мірою обмежувало зону його відповідальності. З точки зору китайських політологів, на сучасному етапі США мають перевагу над іншими державами, але тенденція до багатополярності знаходить відображення у формуванні п'яти полюсів багатополярного світу – США, Росії, ЄС, КНР та Японії.

З метою з'ясування основних форм, методів, напрямів і пріоритетів реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки вважаємо за необхідне дослідити розуміння її правлячими колами мети та загальних принципів зовнішньої політики країни, що надає змогу їх екстраполяції на політику в регіоні Перської затоки.

Офіційно визначена мета зовнішньої політики КНР – створення сприятливих зовнішніх умов для розвитку країни. Як зазначається в Конституції КНР, «досягнення Китаю в революції та будівництві є невід'ємними від підтримки народів світу. Майбутнє Китаю тісно пов'язане з майбутнім усього світу. Китай послідовно проводить незалежну і самостійну зовнішню політику, твердо притримуючись «п'яти принципів мирного співіснування» розвиває з іншими країнами дипломатичні відносини, економічний та культурний обмін; рішуче виступає проти імперіалізму, гегемонізму та колоніалізму; зміцнює згуртованість з народами різних країн світу; підтримує справедливу боротьбу пригнічених націй за досягнення та збереження національної незалежності, за розвиток національної економіки, прикладає зусилля в справі збереження миру в усьому світі і сприяє прогресу людства» [3].

Виходячи з загальних принципів зовнішньої політики, проголошених в Конституції КНР, одним з головних принципів є те, що майбутнє Китаю тісно пов'язане з майбутнім усього світу.

Принцип проведення незалежної і самостійної зовнішньої політики на практиці передбачає відмову Китаю від вступу в будь-яку коаліцію і утримування від занадто тісних відносин, проведення незалежної і самостійної зовнішньої політики з іншими центрами сили тільки на основі ідей партнерства. Співробітництво з ними не повинне обмежувати його свободу дій на міжнародній арені.

Що стосується формування системи зовнішньополітичних пріоритетів, то визначаються наступні три головні вектори: перший – розвинуті країни; другий – країни, що розвиваються і розвинуті країни, які складають «стратегічне оточення» КНР; третій – країни, що розвиваються. Держави Перської затоки входять до третьої групи країн.

Зовнішньополітична стратегія КНР в регіоні Перської затоки виступає, з одного боку, як важлива складова як її глобальної стратегії, так і близькосхідного напрямку її політики, а з іншого – як самостійний напрямок зовнішньої політики держави, наділений власною специфікою, мотиваційними факторами і практичними засобами реалізації.

Характерною рисою є підхід Китаю до визначення меж близькосхідного регіону в контексті Західної Азії та Північної Африки, що диктується прагненням Пекіну до системного забезпечення своїх інтересів в більш широкому просторі. Це багато в чому пояснює відсутність офіційного документу на державному рівні, на зразок «Стратегії Китаю по відношенню до країн Африки» (2006 р.), в якому були б сформульовані основні засади зовнішньополітичного курсу КНР в близькосхідному регіоні, що надало б цій політиці

завершеного характеру. Відсутність такого офіційного документу можна пояснити складністю формування єдиної структури та принципів відносин внаслідок складного комбінованого характеру близькосхідної регіональної системи і наявності субрегіонів, наділених власною специфікою. Таким чином, це певною мірою визначається неоднорідністю цього регіону та виокремленням його субрегіонів із власною специфікою. Перш за все мова йде про регіон Перської затоки, що викликає потребу врахування цієї специфіки при формуванні зовнішньополітичної стратегії Китаю в регіоні, яка має свої особливості, характерні риси та специфіку, що вирізняє її від загального близькосхідного контексту.

Враховуючи прагматизм зовнішньої політики Китаю, можемо погодитись з точкою зору деяких китайських дослідників відносно відсутності єдиної стратегії КНР щодо близькосхідного регіону. В той же час висловлюємо авторську гіпотезу відносно наявності зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки, яка формувалась і еволюціонувала на протязі періоду, що досліджується. Це надало можливості виокремити основні характерні риси цієї стратегії.

Глобальне значення регіону Перської затоки для світової політики та економіки, важливість регіону для КНР визначається перш за все з врахуванням його енергетичної цінності та стратегічного значення. Інтереси КНР визначають її конкретні зовнішньополітичні цілі, які можна узагальнити наступним чином: забезпечення поставок енергоносіїв; безпека шляхів транспортування енергоносіїв; економічні, торгові інтереси, зокрема експорт китайських товарів та послуг, робочої сили; забезпечення політичної стабільності, недопущення політичної дестабілізації регіону. На підставі цього визначаються засоби для реалізації вказаних зовнішньополітичних цілей, а саме: встановлення системи «дружніх відносин» та «стратегічного партнерства» на двосторонньому та багатосторонньому рівні з РСАДПЗ та провідними державами регіону; диверсифікація системи партнерства з країнами регіону; «неприєднання» до різних групувань країн в межах регіону; недопущення військового «переділу сфер впливу» в межах регіону; розробка механізмів багатосторонньої та двосторонньої взаємодії; інвестування розвитку інфраструктури регіону, зокрема енергетичної; співробітництво в галузі моделей модернізації і розвитку, експорт «китайської моделі розвитку»; «ісламська дипломатія»; протидія посиленню позицій інших зовнірешіональних акторів, створення альтернативи їх впливу на основі використання можливостей китайської економіки; самоідентифікація в якості лідера країн, що розвиваються.

Принципи зовнішньої політики КНР щодо країн Перської затоки знайшли більш загальне відображення у чотирьох принципах китайсько-арабського партнерства нового типу, які були проголошені Ху Цзиньтао в 2004 році і передбачали розбудову відносин, заснованих на взаємній повазі і маючих за мету спільний розвиток і зміцнення політичних відносин; взаємовигідне економічне співробітництво, збагачення за рахунок більш тісних економічних і торговельних відносин; обмін досвідом за рахунок розширення культурного обміну; зміцнення співробітництва і координації дій з міжнародних питань, особливо з питань, що торкаються інтересів обох сторін. Також передбачалось створення Форуму китайсько-арабського співробітництва; поглиблення механізму взаємодії КНР-РСАДПЗ; підписання угоди щодо створення зони вільної торгівлі КНР-РСАДПЗ. Як бачимо, центральне місце серед арабських країн приділялось саме країнам Перської затоки, перш за все членам РСАДПЗ.

Нагадаємо, що відносини Китаю з державами Перської затоки мають достатньо давню історію. Адже першою арабською країною, що встановила дипломатичні відносини з Китаєм ще в 1939 році, стала Саудівська Аравія. 15 листопада 1946 року було підписано китайсько-саудівський договір про дружні стосунки [4]. Потім ці відносини були надовго

перервані, оскільки саудівська монархія підтримувала відносини з Китайською Республікою. Ірак з 1958 року, після революції і приходу до влади Партії Арабського соціалістичного відродження, став одним з головних партнерів КНР в країнах «третього світу», між ними активно розвивалось військово-торгівельне співробітництво. В 1961 році, після проголошення незалежності Кувейту і завершення першої кувейтської кризи, пов'язаної з претензіями на нього Іраку, КНР встановлює з ним дипломатичні відносини. Кувейт перетворюється на важливого партнера Китаю в Перській затоці і в арабському світі.

В 1970-х роках, після рішення Великої Британії щодо виводу збройних сил з території «на схід від Суецу» і утворення там нових незалежних держав КНР не одразу встановлює дипломатичні відносини з арабськими монархіями Перської затоки, маючи практику підтримки там «національно-визвольних рухів», зокрема в провінції Омана Дофар. Тільки в 1978 р. в контексті загальних змін у зовнішній політиці, КНР встановлює дипломатичні відносини з Оманом. Згодом сторони обмінялись посольствами, в 1980 році підписали торгову угоду, а з 1981 року КНР розпочала будівництво шосейної дороги на території Оману. З 1990 року Оман стає першою країною Арабського Сходу, яка почала постачати нафту до КНР. В 1984 році Китай встановлює дипломатичні відносини з ОАЕ і підписує з ними «Угоду щодо економічного, торгового та технічного співробітництва», для чого було створено відповідний комітет. В 1988 році Китай встановлює дипломатичні відносини з Катаром, в 1989 році – з Бахрейном. В тому ж році Голова КНР Ян Шанькунь здійснює офіційний візит в Кувейт, ОАЕ та Оман.

Лише в 1990 році були відновлені дипломатичні відносини з Саудівською Аравією, які було встановлено ще в 1939 році. Хоча неофіційні контакти між двома країнами розпочалися раніше, ще з 1979 року і відбувались за різними напрямками, зокрема відвідування китайськими громадянами Саудівської Аравії в період хаджу. З початку 1980-х рр. на саудівському ринку з'являються китайські товари. Та найважливішим аргументом для саудівської сторони стало те, що Китай починає поставляти для неї озброєння. Після відновлення 21 лютого 1990 року дипломатичних відносин Королівство Саудівська Аравія визнала, що уряд Китайської Народної Республіки є єдиним законним урядом, який представляє весь китайський народ. Сторони домовилися розвивати співробітництво і дружні зв'язки між ними на основі принципів взаємної поваги до суверенітету та територіальної цілісності, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи, рівності та взаємної вигоди і мирного співіснування між КНР та Саудівською Аравією [5]. Цьому передувало підписання Пекіном угоди з Саудівською Аравією щодо продажу балістичних ракет середньої дальності, що свідчило про відмову Пекіну від ідеологічної складової у політиці поставок озброєнь. Як наслідок, Саудівська Аравія стала постачати нафту Пекіну.

Таким чином, оскільки потреба Китаю в нафті невпинно зростає, цілком зрозумілою є його зацікавленість в розвитку відносин з країнами Перської затоки, зокрема з Саудівською Аравією. Ці відносини характеризуються високим ступенем взаємозалежності.

З часу відновлення дипломатичних відносин вони розвивались досить інтенсивно, зокрема в галузях економіки, культури, освіти, релігійних та інші напрямках. Так, тільки протягом 1991-1998 років відбулось шістнадцять візитів представників обох країн. В 1998 році відбувся візит наслідного принца Саудівської Аравії Абдулли в Пекін, під час якого він назвав Китай «найкращим другом Саудівської Аравії» [6]. Відбулась його зустріч з китайським прем'єр-міністром, під час якої обговорювались питання як економічного, так і політичного співробітництва. В 1999 році відбувся візит президента КНР Цзян Цземіна в Саудівську Аравію. Він охарактеризував відносини в енергетичній сфері між двома країнами як «стратегічне нафтове партнерство» («strategic oil partnership»). З 2002 року Сау-

дівська Аравія стає головним постачальником нафти для Китаю і не збиралась втрачати свої позиції в найближчому майбутньому. В січні 2006 року король Саудівської Аравії Абдалла відвідав Пекін. Через три місяці відбувся візит Ху Цзіньтау у Саудівську Аравію, який став поштовхом до подальшої активізації двосторонніх відносин. В 2008 році Сі Цзіньпін, тоді віце-президент КНР, відвідав Саудівську Аравію. В ході візиту було і підписано спільну заяву, в якій передбачалось зміцнення співпраці і стратегічних дружніх відносин [7]. У лютому 2009 року Президент Ху Цзіньтао здійснив ще одну поїздку в Ер-Ріяд, другу за останніх три роки. Він зустрівся з королем Саудівської Аравії Абдаллой. Лідери домовились щодо поглиблення стратегічних дружніх зв'язків, співпраці для вирішення глобальної фінансової кризи, посилення координації у міжнародних та регіональних справах. Було підписано декілька угод, зокрема в питань енергетичного співробітництва, охорони здоров'я, транспорту та культури. В січні 2012 року китайський прем'єр Вень Цзябао здійснює поїздку в Саудівську Аравію [8]. Під час цього візиту було досягнуто домовленість між державною саудівською компанією АРАМКО та китайською Сінопек щодо будівництва нафтоперегінного заводу в Янбу, що стало найбільш масштабним інвестуванням КНР в нафтову промисловість Саудівської Аравії. Таким чином, обидві сторони поділяли впевненість у тому, що поглиблення політичних відносин призведе до економічних переваг для обох сторін. Для КНР – це доступ до нафти та торгових ринків. Саудівська Аравія розраховувала на те, що поглиблення політичних відносин буде сприяти забезпеченню стабільних ринків для саудівської нафти і збільшенню китайських інвестицій в саудівську економіку. Як з китайської, так і з саудівської точки зору, енергетична безпека лежить в основі двосторонніх китайсько-саудівських відносин. Оскільки Китай розглядає Саудівську Аравію в якості головного гравця на світовому ринку нафти, стабільність Саудівської Аравії виступає для нього гарантом забезпечення доступу до нафти.

Важливе значення для КНР мають відносини з другим регіональним центром сили – Іраном. Зовнішньополітичний прагматизм Китаю відображається в його відносинах з Іраном, оскільки в політиці КРН щодо Ірану тісно поєднуються економічні і політичні інтереси. З одного боку, Іран – це регіональний лідер, географічне положення якого має важливе стратегічне значення для Китаю. Країни не мають спільних кордонів, що визначає відсутність проблем, які зазвичай існують між сусідніми державами. Вони мають багато в чому спільні погляди щодо характеру сучасної міжнародної системи та її сучасні проблеми. Вони є прибічниками багатополлярності, виступають проти гегемонізму у міжнародних відносинах. Крім двостороннього співробітництва, країни співробітничать в межах ШОС та ОПЕК. Іран займав важливе місце в стратегічних інтересах Китаю. Ці інтереси були пов'язані з забезпеченням енергетичної безпеки, продажем озброєнь, участю в багатомільйонних контрактах по будівництву об'єктів інфраструктури. Після перемоги Ісламської революції (лютий 1979 р.) активізувались китайсько-іранські відносини. Завдяки загостренню американо-іранських відносин після революції та введення ембарго проти Ірану Китаю вдалося заповнити звільнену нишу. За двадцять років Китай посідає друге місце серед торговельних партнерів Ірану, стає його важливим економічним партнером, основним покупцем енергоносіїв і ключовим інвестором проектів по спорудженню підприємств та об'єктів інфраструктури. Основними складовими китайсько-іранського співробітництва стали нафтогазова сфера, торгівля зброєю та китайська допомога з галузі атомної енергетики, яку КНР надавав Ірану з 1997 року. В той же час під тиском США Китай змушений був відмовитись від повноцінного співробітництва в галузі атомної енергетики.

Одним з головних партнерів Китаю в регіоні з 1958 року був Ірак. Він став третім після Росії та Франції торговим партнером Китаю. На території країни в 1990-х роках працювало до 60 тис. китайських робітників. В 1997 році з ним була підписана угода щодо спільної розробки нафтового родовища Аль-Ахдаб на суму 1,26 млрд. дол, реалізація якого була призупинена в 2003 році після вводу військ коаліції в Ірак. Після 2003 року загальна кількість заморожених спільних проєктів перевищила суму в 7 млрд. дол. Зазнавши значних економічних втрат після 2003 року, Китай приймає активну участь в відновленні Іраку, яка, з його точки зору має бути побудована на принципах поваги та збереження його незалежності, цілісності, суверенітету та територіальної цілісності; здійснення угод через ООН; поваги до вибору народу Іраку; захисті національних інтересів Іраку. Китай привітав проведення виборів в Іраку в 2006 році, а в червні 2007 року президент Іраку Дж. Талабани відвідав Пекін. З 2009 року Багдад відновив поставки енергоресурсів до Китаю, посівши сьоме місце серед китайських експортерів нафти.

Висновки. На підставі аналізу динаміки відносин КНР з країнами Перської затоки приходимо до висновку, що система зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних пріоритетів Китаю була заснована на врахуванні як політичного впливу тієї чи іншої країни регіону, так і значення для КНР торгово-економічного співробітництва з Пекіном. Ключові партнери КНР в регіоні Перської затоки – це Саудівська Аравія, ОАЕ, Кувейт, Іран, Оман. Китай прагнув до забезпечення оптимальним шляхом своїх зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних інтересів в регіоні. Вирішення цього завдання найбільш ефективно може бути забезпечено за рахунок співробітництва з країнами, які займають ключове місце на геостратегічній карті регіону. Для КНР такими країнами є Саудівська Аравія та Іран. Для Пекіну Саудівська Аравія є пріоритетним партнером в Перській затоці. В той же час Саудівська Аравія являє собою арену зіткнення інтересів багатьох держав, в першу чергу США та Китаю. В Саудівській Аравії та Кувейті КНР стикається з жорсткою конкуренцією з боку США, в Ірані – з боку Японії.

Таким чином, в період постбіполярності досить чітко простежується тенденція до посилення позицій КНР в регіоні Перської затоки. Це може призвести до її подальшої активізації та більш активній ролі в галузі забезпечення регіональної безпеки. Розширюючи сфери свого впливу, Пекін прагне до обмеження там геополітичного впливу інших зовнішньорегіональних держав, в той же час офіційно декларуючи неперешкоджання країнам, які вже мають там значний вплив – США, Японії, країнам ЄС.

Китай, на відміну від Сполучених Штатів, не визначає загальний напрям геополітичних процесів в цьому регіоні. Оскільки цей регіон являє собою головне джерело енергоресурсів для КНР, а США посідають особливе місце на цьому ринку, цей фактор буде відігравати особливу роль в китайсько-американських відносинах. США будуть спромогатись зберегти там свою роль, зокрема завдяки контролю над джерелами енергоносіїв та шляхами їх транспортування, здійснювати тиск на країни регіону, які прагнуть до активізації співробітництва з Китаєм, перш за все в військовій сфері. Тому енергетична безпека Китаю багато в чому буде залежати від рівня співробітництва і взаєморозуміння між КНР та Сполученими Штатами. Саме тому КНР завжди максимально дистанціювалася від регіональних конфліктів, обмежуючись закликами до відновлення миру і злагоди, утримуючись від зайвої риторики і демонстративних дій.

Інтереси КНР визначили її конкретні зовнішньополітичні цілі в регіоні, які можна узагальнити наступним чином: забезпечення поставок енергоносіїв; безпека шляхів транспортування енергоносіїв; економічні, торгові інтереси, зокрема експорт китайських товарів та послуг, робочої сили; забезпечення політичної стабільності, недопущення політичної дестабілізації регіону.

Основними засобами для реалізації зовнішньополітичних цілей стало встановлення системи «дружніх відносин» та «стратегічного партнерства» з РСАДПЗ та провідними державами регіону; диверсифікація системи партнерства з країнами регіону; «неприєднання» до різних групувань країн в межах регіону; недопущення військового «переділу впливу» в межах регіону; розробка механізмів багатосторонньої та двосторонньої взаємодії; інвестування розвитку інфраструктури регіону, зокрема енергетичної; співробітництво в галузі моделей модернізації і розвитку, експорт «китайської моделі розвитку»; «ісламська дипломатія»; протидія посиленню позицій інших зовнірешіональних акторів, зокрема створення альтернативи їх впливу на основі використання можливостей китайської економіки; самоідентифікація в якості лідера країн, що розвиваються, відповідальної глобальної держави.

Список використаної літератури

1. Бажанов Е. П. Китай: от Срединной империи до сверхдержавы XXI века / Е. П. Бажанов. – М.: Известия, 2007. – 351 с.; Бергер Я. Китайская модель развития / Я. Бергер // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 9. – С. 73-81.
2. Взаимодействие России с Китаем и другими партнерами по Шанхайской организации сотрудничества / Ин-т Дальнего Востока РАН; отв. ред. А. В. Болятко. – М. : [б. и.], 2008. – 179 с.; Галенович Ю. М. Китайская мозаика: сборник статей о современном Китае / Ю. М. Галенович; Ин-т Дальнего Востока РАН. – М. : [б. и.], 2009. – 415 с.
3. Гуанкай Сюн. Всеобъемлющая концепция национальной безопасности Китая / Сюн Гуанкай // Россия в глобальной политике. – 2009. – Т. 7. – № 3. – С. 92-98.
4. Китай в мировой и региональной политике: история и современность. Вып. 13 (специальный): Основные особенности современного внутри- и внешнеполитического курса китайского руководства и их влияние на образ России в Китае / Ин-т Дальнего Востока РАН; сост. Е. И. Сафронова. – М. : [б. и.], 2008. – 274 с.
5. Китай. Проблемы гармоничного и устойчивого развития / Ин-т Дальнего Востока РАН, Центр научной информации и документации; отв. ред. В. Г. Ганшин, П. М. Кожин. – М. : [б. и.], 2009. – 95 с.
6. Китайские исследователи-американцы об особенностях современной фазы развития отношений между Китаем и США / Ин-т Дальнего Востока РАН; отв. ред. Е. Н. Румянцев, П. М. Кожин. – М. : [б. и.], 2008. – 86 с.
7. Китайские политологи о новом балансе сил в мире: «послеолимпийская эпоха» и российско-китайские отношения / Ин-т Дальнего Востока РАН, Центр научной информации и документации; сост. В. Н. Барышников. – М. : [б. и.], 2009. – 92 с.
8. Современный Китай в системе международных отношений / Отв. ред. Д. В. Буяров. Изд. 3-е. – М. : ЛЕНАНД, 2015. – 280 с.
9. Портяков В. Я. Становление Китая как ответственной глобальной державы: монография / В. Я. Портяков. – М. : ИДВ РАН, 2013. – 240 с.
10. Конституция Китайской Народной республики 1982 года (включая изменения 1988, 1993, 1999, 2004 гг.). – http://chinalawinfo.ru/constitutional_low/constitution.
11. «Treaty of Amity between the Republic of China and the Kingdom of Saudi Arabia» United Nations Treaty Series Online Collection, 15 November 1946, <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2018/v18.pdf>.
12. Communiqué Concerning the Establishment of Diplomatic Relations between the People's Republic of China and the Kingdom of Saudi Arabia, (July 21, 1990), available on: [<http://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zzjg/tyfls/tyfl/2631/t15494.htm>].

13. Scott Anderson, «A potential Partnership: Sino-Saudi Relations» Wilson Journal of International Affairs, 2004 <http://www.student.virginia.edu/~irouva/journal/ContentsS2004.pdf>).
14. Abdul Rahman Shaheen, «Saudi Arabia and China sign landmark agreements» Gulf News, 11 February 2009, <http://gulfnews.com/business/general/saudi-arabia-and-china-sign-landmark-agreements-1.51153>.
15. David D. Kirkpatrick, «Chinese Visit to Saudi Arabia Touches on Oil and Politics» New York Times, 15 January 2012, <http://www.nytimes.com/2012/01/16/world/middleeast/chinas-wen-jiabao-mixes-oil-and-politics-in-saudi-visit.html>.

FOREIGN POLICY STRATEGY REALIZATION OF PRC IN PERSIAN GULF REGION

Kononenko Maria

PhD student of the Institute of International Relations of National Taras Shevchenko University of Kyiv.
Scientific supervisor: Doctor of Historical Sciences, Professor Koppel Olena.

Abstract. *Dedicated to an essential scientific issue – geopolitical and geo-economic PRC interests system determination in Persian Gulf region in contexts of Middle Eastern strategy of Beijing. In post-bipolar epoch there is a clear tendency to the intensification of PRC positions in the region. It might lead to its further stepping up in field of regional security. Extending its sphere of influence, Beijing aims to limit the influence of other non-regional countries, meanwhile declaring a policy of non-interference. US efforts to rule single-handedly security of Persian Gulf are facing Chinese actions on connection establishment with region states, which is being determined by the complex of its geopolitical and geo-economic factors, especially by energetic, strategic, security, cultural and religious values. Persian Gulf plays a crucial role in the global energy security system. Thus much of attention is being paid to energy factor role in Chinese policy in Middle East. Main approaches for Chinese geopolitical and geo-economic interests' realization in Persian Gulf countries are being determined.*

Key words: PRC, Persian Gulf, Middle East, Saudi Arabia, Iran, GCC, energy factor.

Referances

1. Bazhanov E. P. Kitay: ot Sredinnoy imperii do sverhderzhavyy XXI veka / E. P. Bazhanov. – M.: Izvestiya, 2007. – 351 s.; Berger Ya. Kitayskaya model razvitiya / Ya. Berger // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya. – 2009. – № 9. – S. 73-81.
2. Vzaimodeystvie Rossii s Kitaem i drugimi partnerami po Shanhayskoy organizatsii sotrudnichestva / In-t Dalnego Vostoka RAN; otv. red. A. V. Bolyatko. – M.: [b. i.], 2008. – 179 s.; Galenovich Yu. M. Kitayskaya mozaika: sbornik statey o sovremennom Kitae / Yu. M. Galenovich; In-t Dalnego Vostoka RAN. – M.: [b. i.], 2009. – 415 s.
3. Guankay Syun. Vseob'emlyuschaya kontseptsiya natsionalnoy bezopasnosti Kitaya / Syun Guankay // Rossiya v globalnoy politike. – 2009. – T. 7. – № 3. – S. 92-98.
4. Kitay v mirovoy i regionalnoy politike: istoriya i sovremennost. Vyip. 13 (spetsialnyiy): Osnovnyie osobennosti sovremennogo vnutri- i vneshnepoliticheskogo kursa kitayskogo rukovodstva i ih vliyanie na obraz Rossii v Kitae / In-t Dalnego Vostoka RAN; sost. E. I. Safronova. – M.: [b. i.], 2008. – 274 s.
5. Kitay. Problemyi garmonichnogo i ustoychivogo razvitiya / In-t Dalnego Vostoka RAN, Tsentri nauchnoy informatsii i dokumentatsii; otv. red. V. G. Ganshin, P. M. Kozhin. – M.: [b. i.], 2009. – 95 s.
6. Kitayskie issledovateli-amerikanisty ob osobennostyah sovremennoy fazyy razvitiya otnosheniy mezhdru Kitaem i SShA / In-t Dalnego Vostoka RAN; otv. red. E. N. Rummyantsev, P. M. Kozhin. – M.: [b. i.], 2008. – 86 s.
7. Kitayskie politologi o novom balanse sil v mire: «posleolimpiyskaya epoha» i rossiysko-kitayskie otnosheniya / In-t Dalnego Vostoka RAN, Tsentri nauchnoy informatsii i dokumentatsii; sost. V. N. Baryishnikov. – M.: [b. i.], 2009. – 92 s.
8. Sovremennyyi Kitay. Bazhanov E. P.: ot Sredinnoy imperii do sverhderzhavyy XXI veka / E. P. Bazhanov. – M.: Izvestiya, 2007. – 351 s.; Berger Ya. Kitayskaya model razvitiya / Ya. Berger // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya. – 2009. – № 9. – S. 73-81.

9. Portyakov V. Ya. Stanovlenie Kitaya kak otvetstvennoy globalnoy derzhavyi: monografiya / V.Ya.Portyakov. – M.: IDV RAN, 2013. – 240 s.
10. Konstitutsiya Kitayskoy Narodnoy respubliki 1982 goda (vklyuchaya izmeneniya 1988, 1993, 1999, 2004 gg.). – http://chinalawinfo.ru\constitutional_low\constitution.
11. «Treaty of Amity between the Republic of China and the Kingdom of Saudi Arabia» United Nations Treaty Series Online Collection, 15 November 1946, <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2018/v18.pdf>.
12. Communiqué Concerning the Establishment of Diplomatic Relations between the People's Republic of China and the Kingdom of Saudi Arabia, (July 21, 1990), available on: [<http://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zzjg/tyfls/tyfl/2631/t15494.htm>].
13. Scott Anderson, «A potential Partnership: Sino-Saudi Relations» Wilson Journal of International Affairs, 2004 <http://www.student.virginia.edu/~irouva/journal/ContentsS2004.pdf>.
14. Abdul Rahman Shaheen, «Saudi Arabia and China sign landmark agreements» Gulf News, 11 February 2009, <http://gulfnnews.com/business/general/saudi-arabia-and-china-sign-landmark-agreements-1.51153>.
15. David D. Kirkpatrick, «Chinese Visit to Saudi Arabia Touches on Oil and Politics» New York Times, 15 January 2012, <http://www.nytimes.com/2012/01/16/world/middleeast/chinas-wen-jiabao-mixes-oil-andpolitics-in-saudi-visit.html>

РЕАЛИЗАЦИИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ КНР В РЕГИОНЕ ПЕРСИДСКОГО ЗАЛИВА

Кононенко М. Г.

Аспирантка кафедры международных отношений и внешней политики Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: доктор исторических наук, профессор Коппель Е. А.

Аннотация. *Посвящается важной научной проблеме – обозначению системы геополитических и геоэкономических интересов КНР в регионе Персидского залива в контексте эволюции ближневосточной стратегии Пекина. В постбиполярную эпоху довольно четко прослеживается тенденция к усилению позиций КНР в данном регионе. Это может привести к ее дальнейшей активизации и более активной роли в сфере обеспечения региональной безопасности. Расширяя сферу своего влияния, Пекин стремится к ограничению геополитического влияния других внерегиональных государств в регионе, в то же время официально декларируя невмешательство в политику стран, которые уже имеют там значительное влияние. Стараниям США единолично контролировать безопасность за токи Китай противопоставляет налаживание связей с государствами региона, что обозначено комплексом его геополитический и геоэкономических интересов.*

Персидский залив играет важнейшую роль в системе глобальной энергетической безопасности. Поэтому, особенное внимание уделяется роли энергетического фактора в политике Китая на Ближнем Востоке.

Определяются основные направления политики КНР в регионе, а также система приоритетов в региональной политике Китая.

Ключевые слова: *КНР, Персидский залив, Ближний Восток, Саудовская Аравия, Иран РСАДПЗ, энергетический фактор.*